

MARIA RESSA

ÍGY SZÁLLJ SZEMBE
A DIKTÁTORODDAL

Harcban a jövőnkért

AMAL CLOONEY ELŐSZAVÁVAL

A láthatatlan atombomba

Éljünk a (múlt) (jelen) pillanatában!

2020 márciusa óta, amikor elkezdődtek a koronavírus-járvány miatti lezárások, jóval gyakrabban magukkal ragadnak az érzelmeim, mint korábban. Érzem a felgyülemlett dühöt az igazságtalanságok miatt, melyeket kénytelen vagyok elfogadni. Ide vezetett a hat éve tartó kormányzati hadjárat.

Lehet, hogy börtönbe kerülök. Akár életfogytiglant, vagy ahogy az ügyvédem fogalmaz, száz évnél is többet kaphatok. Olyan vádak alapján, amelyeknek el sem lett volna szabad jutniuk a bíróságig. A jogállamiság szerte a világon romokban hever, de nekem a bőrömrre megy a játék. Az utóbbi alig két évben a Fülöp-szigetek kormánya tízszer adott ki ellenem elfogatóparancsot.

Akár erőszak áldozatává is válhatok. A rendőrség, vagyis a kormány vajon lenne elég ostoba ahhoz, hogy megtámadjon? Minden valószínűség szerint igen. A Fülöp-szigetek Emberi Jogi Bizottságának becslése szerint a volt elnök, Rodrigo Duterte brutális drogháborújának első három évében, 2016-tól 2019-ig, közel 27 ezer embert öltek meg.¹ Valóban? Ki tudja? Ez a statisztika lett az ország igazságért folytatott háborújának első áldozata. 2018 óta golyóálló mellényt viselek, ha kilépek az utcára.

Az online és a valóságos erőszak ugyanarról a töről fakad – ezt rengeteg kutatás igazolja világszerte. Engem is mindennap érnek online támadások, ahogy több ezer újságíró, aktivistát, ellenzéki vezetőt és gyanútlan állampolgárt itt és a világon mindenütt.

De amikor felébredek, és kinézek az ablakon, érzem magamban az erőt. A reményt. Látom a lehetőségeket. Hogy a sötétség dacára ez egy olyan pillanat, amikor újjáépíthetjük társadalmainkat, kezdve azzal, ami itt van az orrunk előtt. Amire van ráhatásunk.

Az általunk ismert világ szilánkjaira hullott. Most kell eldöntenünk, hogy milyen akarunk létrehozni.

A nevem Maria Ressa. Több mint harminchat éve vagyok újságíró. A Fülöp-szigeteken születtem, New Jersey-ben nevelkedtem és tanultam, majd az 1980-as években, az egyetem elvégzése után visszatértem hazámba. A CNN-nél építettem fel a szakmai karrieremet, és az 1990-es években két délkelet-ázsiai CNN-irodát alapítottam és irányítottam. Ez a CNN és a nemzetközi újságírás fénykorára esett. Délkelet-ázsiai posztomon olyan drámai eseményeknek voltam szemtanúja, amelyek gyakran előrevetítették a világban később lejátszódó eseményeket: egykori gyarmati előretolt helyőrségeken kibontakozó demokratikus mozgalmakat; az iszlám terrorizmus rémisztő felemelkedését, még jóval szeptember 11-e előtt; a demokratikusan megválasztott, teljhatalmú politikusok új rendjét, akik kvázidiktatúrává változtatták országukat; valamint a közösségi média elképesztő lehetőségeit és hatalmát, amely nemsokára kulcsszerepet játszik abban, hogy porba hulljon mindaz, amit becsben tartok.

2012-ben többedmagammal megalapítottuk a Rapplert, egy kizárólag online működő Fülöp-szigeteki híroldalt. Én azzal

az ambícióval vágtam bele, hogy országunkban létrehozzuk az oknyomozó újságírás új mércéjét, és a közösségi média kiaknázásával cselekvőképes közösségeket építsünk – aminek hatékonyabb kormányzás és szilárdabb demokrácia lesz az eredménye. Akkoriban szinte vakon hittem abban, hogy a közösségi média ereje jobbra fogja tenni a világot. A Facebookot és más platformokat használva a közösség segítségével tártunk fel rendkívüli híreket, kulcsfontosságú forrásokat és tippeket kaptunk a követőinktől, a klímaváltozás érdekében sikerült embereket mozgósítanunk, és növeltük a választók tájékozottságát és a választási részvételt. A Rappler szédületes karriert futott be, de fennállásunk ötödik évében ez megtört. Míg azelőtt elismeréseket zsebeltünk be az ötleteinkért, hirtelen kormányzati támadások keresztüzébe kerültünk, pusztán azért, mert folytattuk újságírói munkánkat: kimondtuk az igazságot, és elszámoltattuk a hatalmat.

A Rapplernél egy idő után nemcsak a kormányzati korrupciót lepleztük le, hanem a már életünket uraló technológiai vállalatokét is. 2016-tól két fronton – Rodrigo Duterte drogháborúja és Mark Zuckerberg Facebookja kapcsán – kezdtük feltárni a számonkérhetetlenséget.

Hadd mondjam el, miért fontos, hogy a világ többi része is odafigyeljen arra, mi történik a Fülöp-szigeteken. A 2021-es év volt zsinórban a hatodik, amikor az egész világon a filippínók töltötték a legtöbb időt az interneten és a közösségimédia-platformokon. 2013 óta, a lassú internet ellenére, ők töltötték fel a legtöbb videót a YouTube-ra és le a YouTube-ról; négy évvel később pedig az ország lakosságának 97 százaléka fent volt a Facebookon. Amikor 2017-ben egy konferencián közöltem ezt az adatot Zuckerberggel, egy pillanatra elakadt a szava; aztán mélyen a szemembe nézett, és azt felelte:

– Na de Maria! És hol van a maradék 3 százalék?

Akkor még jó t nevettem szellemes ripoisztján. Azóta már nem nevetek.

Ahogy ezek a számok is mutatják, azoknak a káros hatásoknak, amelyeket a közösségi média okozhat egy ország intézményeiben, kultúrájában és polgárai gondolkodásában, a Fülöp-szigetek az egyik leglátványosabb példáját nyújtják. Minden olyan fejlemény, ami a hazámban bekövetkezett, a világ többi részén is elkerülhetetlenül megtörténik – ha nem most, akkor majd egy vagy két év múlva. Már 2015-ben lehetett hallani beszámolókat a Fülöp-szigeteki fiókfarmokról, amelyek telefonnal hitelesített felhasználóprofilokat gyártanak. Ugyanebben az évben egy jelentésből kiderült, hogy Donald Trump Facebook-lájkjainak zöme az Egyesült Államokon kívülről érkezett, és minden 27. Trump-követő filippínó.

Vannak napok, amikor úgy érzem, hogy én vagyok Sziszüphosz és Kasszandra egy személyben, aki próbálja ismételtlen figyelmeztetni a világot arra, hogy a közösségi média hogyan tette tönkre a közös valóságunkat, ahol a demokrácia működni képes.

Ebben a könyvben azt próbálom bemutatni, hogy a jogrend hiánya a virtuális világban milyen katasztrófális következményekkel jár. Egyetlen valóságban élünk. A jogállamiság leépülését világszerte az váltotta ki, hogy nem volt az internetet illetően egy demokratikus vízió a 21. századra. Az online büntetlenség elkerülhetetlenül az offline büntetlenséghez vezetett, lerombolva a meglévő fékeket és egyensúlyokat. Az elmúlt évtizedben megfigyelhettem és dokumentálhattam, ahogy a technológia isteni hatalmat szerez, lehetővé téve, hogy a hazugságok vírusa mindnyájunkat megfertőzzön, egymás ellen uszítson, felébreszse és tovább szítsa félelmeinket, dühünket és gyűlöletünket,

továbbá világszerte felgyorsítsa az autokraták és diktátorok fel-
emelkedését.

Erre találtam ki azt a kifejezést, hogy „a demokrácia halála, ezer vágással”. Azok a platformok, amelyek a számunkra szükséges híreket szállítják, hazugságokat terjesztenek, a tények rovására. Már 2018-ban tanulmányok bizonyították, hogy a hazugságok, haraggal és gyűlölettel átítatva, gyorsabban és messzebbre érnek el a tényeknél.² Tények nélkül nincs igazság, igazság nélkül nincs bizalom; e három nélkül pedig nincs közös valóságunk, és a demokrácia, ahogy azt eddig ismertük – minden értelmes emberi törekvéssel együtt – halott.

Gyorsan kell cselekednünk, mielőtt ez bekövetkezik. E könyvben ezt vezetem fel: nemcsak az újságírás és a technológia értékeit és elveit kutatom, hanem azt a fajta kollektív cselekvést is, amely a tényekért vívott csatához kell. Ez a felfedezőút nagyon személyes – emiatt van minden fejezetnek egy mikro- és egy makrorétege is: személyes tanulság és átfogó kép. Láthatják majd egyszerű eszményeimet, melyek idővel ösztönössé váló, mégis átgondolt döntéseimet vezérelték, ahogy tapasztalataim a múlt jelen pillanatában egymásra rétegződtek.

2021-ben én voltam az egyike annak a két újságírónak, akiket Nobel-békedíjjal tüntettek ki. Ezt a díjat utoljára 1935-ben ítélték oda újságírónak, mégpedig egy német riporternek, Carl von Ossietzkynek, aki azonban nem tudta átvenni, mert már egy náci koncentrációs tábor foglya volt. A norvég Nobel-bizottság azzal, hogy nekem és az orosz Dmitrij Muratovnak ítélte a díjat, azt jelezte a világnak, hogy egy hasonló történelmi pillanatban vagyunk, amikor a demokrácia léte újfent veszélybe került. A Nobel-díj átvételekor tartott beszédemben³ azt mondtam, hogy egy láthatatlan atombomba robbant fel az